

Evolúciós antropológia

- fajok eredete (1859-1871)
- társadalmi (szociál-) evolúció
- szociáldarwinizmus
- evolúciós „piramis”

Egyenes vonalú evolúció

- világ = piramis időben és térben
- civilizációs lépcsők
- bizonyos kulturális javak (nem) léte
- egyetlen fejlődési útvonal létezik (egyenes vonalú fejlődés)

Evolúciós antropológia

- „versenyfutás” a „legősibb” kulturális jegyek „felfedezéséért”
- „rocking chair” antropológusok: a terepmunka hiánya
- etnocentrizmus
- antropológia, mint alkalmazott tudomány: a kutató mögött áll a gyarmatosító brit (stb.) hatalom
- viszony: a kutató egy „fejlettebb” kultúrát képvisel, mint kutatása tárgya

Salvage¹ anthropology

- ha egy nép megakad a fejlődésben, akkor el kell tűnnie
- az antropológus által megfigyelt kultúrák meg fognak semmisülni
- feladat: lehető legtöbbet megmenteni múzeumoknak

Herbert Spencer² (1820 – 1903):

- „evolúció”: változás a homogénből a heterogénbe
- „kikristályosodás” folyamata: egyetemes érvényű jelenség, fizika, kémia, biológia, világegyetem stb.
- társadalmi változás

Lewis Henry Morgan³ (1818 – 1881):

- „dán régészek”: kőkor, bronzkor, etc.
- Morgan: ne csak anyaghasználat, több szempont alapján korszakoljunk
- civilizációs lépcsőfokok, például: íj, kerámia, fonetikus írás, monoteizmus
- vadság   alsó,
  - középső és
  - felső fok
- barbárság
- civilizáció
- egy „kilógó lóláb”: a „barbárság középső fok” eléréséhez más képességek kellenek az Ó- és Újvilágban
- Morgan leírásai az irokéz „hosszú házról” ihlették Marxot az „őskommunizmus” leírására

¹ =(meg)ment

² http://en.wikipedia.org/wiki/Herbert_Spencer

³ http://en.wikipedia.org/wiki/Lewis_Henry_Morgan

Irodalom

- Spencer, Herbert 1919: *A haladás*. Budapest: Révai kiadás (9-13 és 26-39)
- Lewis H. Morgan (1961) 1877: *Az ősi társadalom*. In: Bohannon, Paul és Mark Glaser: *Mérföldkövek a kulturális antropológiában*. Budapest: Panem 1997: 67-79.
- Somló Bódog 1911: *Szociológia*. Budapest: Stampfel féle kiadó (20-21, 36-41.o.)

Ajánlott irodalom

- Bíró Lajos (1997) : *Hat év Új-Guineában*. (Válogatta: Bodrogi Tibor) Budapest: Gondolat (233-249.o.)
- E.E. Evans-Prichard 1940: *The Nuer*. Oxford: University Press. Recenzió, készítette: Selmeczi Iván 2002

Fogalmak, személyek

A **szociáldarwinizmus** a darwinizmus kiterjesztése a társadalomra; ahogy az élőlények közötti versengés és a természetes szelekció (a legrátermettebb túlélése) az evolúció motorja, úgy a szociáldarwinizmus szerint az emberi csoportok, nemzetek vagy eszmék közötti versengésen alapul a társadalmi fejlődés. Noha ma a darwinizmusra hivatkozva szokás meghatározni, valójában korábbi annál; legnevesebb képviselői Thomas Malthus, Herbert Spencer és Francis Galton, az eugenika szülőatyja. A „szociáldarwinizmus” kifejezés Richard Hofstadter amerikai történész nyomán terjedt el, és elsősorban az elgondolás ellenzői használják.⁴

Etnocentrizmus: az a szemlélet, amely szerint a saját etnikum vagy etnikai csoport mindennek a középpontja, és minden más csoport dolgait, viselkedését, értékeit stb. ehhez viszonyítva becsülik. Az etnocentrikus szemlélet szembevető megnyilvánulásai között említhetjük azt a képzetet, amely szerint a világ központja a szóban forgó etnikum területe, itt ment végbe az emberiség teremtése, ők az egyedül igazi emberek, minden más nép nyelve értelmetlen stb. E felfogásból adódik, hogy sok etnikum eredeti neve „ember”-t jelentett. – *Irod.* Sumner, W. G.: *Folkways* (Boston, 1906); Herskovits, M. J.: *Man and His Work: The Science of Cultural Anthropology* (New York, 1949).⁵

Lewis Henry Morgan (<http://www.ezenanapon.hu/main.php?reszletes=5012=12=17>)

Az észak-amerikai indián törzsek társadalomszerkezetét vizsgálta, amelyen keresztül megalapozta a rokonsági rendszerek összehasonlító módszerekkel dolgozó tudományát. 1877-ben jelent meg fő műve "Az ősi társadalom, avagy az emberiségnek a vadságból a barbárságon át a civilizációhoz vezető fejlődésének vizsgálata" címmel. Elméletének a kultúrtörténet főbb állomásai közötti összefüggéséről, valamint a családszerkezet uralkodó formáiról nagy hatása volt Karl Marx és Friedrich Engels történelmi materializmusára. 1881. december 17.-én a New York melletti Rochesterben 63 éves korában meghalt.

http://www.kreditvadasz.hu/education/download/729/Lewis-Henry-Morgan_kreditvadasz.hu.doc

XIX. századi gondolkodó, aki nemcsak antropológus, hanem munkássága kiterjedt a közgazdaságtanra, valamint a világpolitikára is. Keresztény középosztálybeli polgár, ügyvéd és üzletember, 13 gyermekes massachusetts-i családból származott. Iskoláit kitűnően végezte. A Union Collage-ot harmadévesként kezdhetette el.

Tehetséges szónok és utánpótlás. Az ipari forradalom különösképpen érdekelte, hatott gondolkodására. Korának új világnézet kellett, de ő nem alkotott ilyet. Kutatásai evolucionista világnézetre utalnak, azok alapját tette le. 1840-től négy évig jogot tanul, ebben az időben kezdte el az amerikai indiánok, az irokézok tanulmányozását. Gordius-i Csomó néven titkos társaságot alapít, mintája az Irokéz Törzsszövetség nevű egyesület. Éjszaka találkoztak táborúznál, autentikus ruhákat viseltek. Később az Irokézok Nagy Rendjévé nőtte ki magát. 1847-ben sikeresen képviselte az indián törzsek érdekeit a földfoglaló viták kapcsán.

⁴ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Szoci%C3%A1ldarwinizmus>

⁵ <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-2042.html>

Morgant a szeneka törzs tiszteletbeli tagjává választotta. Végül elhagyta a szervezetet a Renden belüli rivalizálás miatt. Ezt követően ügyvédi vizsgát tett, majd a családi farmon dolgozott. Eközben az ókor iránt megújuló érdeklődés miatt előadásokat tartott, tovább művelődött.

1951-ben ügyvédi irodát nyitott New Yorkban, majd még ugyanebben az évben megházasodott; Mary Elizabeth Steele-t vette el. Megjelentette a *League of the Iroquois* (Az irokézek szövetsége) című művét. Az 1860-as évektől Michiganbe költözött és a természettudományok felé fordult: a hódokról írt mind a mai napig jelentős tanulmányt.

A Michiganben eltöltött évek alatt 70 indián törzset tanulmányozott, melynek végkövetkeztése, hogy az Észak-Amerikai indián törzsekre egyetlen rokonsági rendszer jellemző. 1871-ben adta közre *Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family* című munkáját. Ez máig alapvető mű és adatgyűjtemény.

Legismertebb műve az 1877-ben kiadott *Az ősi társadalom*. E könyvben Morgan a család fejlődéséről vallott sémáját és az unilineáris leszármazási csoportról készített elemzését adja közre. Morgan e mellett megőrizte korai érdeklődését a politika és a jog iránt, s konzervatív politikusként előbb az alsó ház, majd a szenátus képviselőjeként vett részt a politikai életben. Tagja volt több irodalmi csoportnak és tudományos társaságnak. Az amerikai antropológiai szekció is neki köszönheti létét, melynek 1879-1880-ban elnöke is volt. Híres volt magánkönyvtára. 1881 decemberében halt meg, vagyontát letétbe helyezte azzal, hogy belőle egy női kollégiumot alapítsanak belőle.

Munkásságának három aspektusa máig érvényes.

1. az osztályozó rokonsági rendszer felfedezése
2. a család és háztartás közötti analitikus különbségtétele, és különösen gondos elemzése arról, hogy a kettő hogyan illeszkedik egymáshoz az amerikai indián társadalmakban
3. az átfogó antropológiai elmélethez való hozzájárulása

Az a felfedezés, hogy az amerikai indiánok, akárcsak a világ legkülönbözőbb részein élő sok más társadalomban, osztályozó rokonsági terminológiával élnek (azaz ugyanazzal a szóval nevezik meg az anyát és a nővérét stb.) rendkívül fontos. Morgan legfőbb hozzájárulása az átfogó antropológiai elmélethez az, amit a társadalom és az evolúció „materialista” szemléletnek szoktak nevezni. Az ősi társadalom ennek egyik jellemző példáját adja, továbbá ez a mű egyike a legnagyobb hatású és legfontosabb evolucionista szellemiségű könyveknek.

Materialista szemlélete a legkülönbözőbb táborokban ért el sikereket, dogmatikája miatt leginkább marxista körökben forgatták előszeretettel. Hatása a „kulturális materializmus” irányzatában testesült meg. Ugyanakkor többen kritizálták munkáját, mivel Morgan az összehasonlító módszert gondatlanul alkalmazta, illetve követői kritikátlanul kezelték az adatokat, így módszere és elmélete az 1949-es évekre szinte teljesen eltűnt az amerikai antropológiából.

Bizonyos elvek, melyek elméletének alapját képezték mind a mai napig helytállóak, a hibák ellenére nem veszítettek értékükből. Morgan elmélete, miszerint a társadalom megérthető a technikán és a gazdaságon keresztül, kimutatható Engels, Gordon Child, Leslie White és Marvin Harris gondolataiban is.

Az ősi társadalomban Morgan olyan evolucionista sémát fejtett ki, amelyben minden evolúciós fokozatnak bizonyos technikai és létfenntartási típus felel meg. Vagyis az evolúció minden egyes fokához szükségképpen hozzá tartozik a rá jellemző technika, valamint annak a technikának megfelelő szociokulturális életforma. Ma már tudjuk, hogy Morgan fokozatai tévesek, az viszont igaz, hogy a találmányok és felfedezések megváltoztatják a társadalmi homeosztázist oly módon, hogy szükségszerűvé teszik új szociokulturális jegyek kialakulását az életben maradás érdekében.